

BISERICA ORTODOXĂ ȘI CULTELE MINORITARE ÎNTR-CELE DOUĂ RĂZBOAIE MONDIALE

Constituirea statului național unitar român a adus în cadrul României întregite, pe lângă o numeroasă populație minoritară din punct de vedere etnic, și o problemă confesională extrem de delicată.

Regatul României, în care Biserica Ortodoxă fusese singura biserică națională, s-a aflat, după unire, în prezența unui număr de opt culte, fără a-l socoti și pe cel ortodox, și a unui însemnat număr de asociații religioase care cereau toate cu insistență să li se acorde drepturile de care beneficiaseră în fostele imperii dispărute.

Conform recensământului general din 1930, populația României, în număr de 18053000 de locuitori, era repartizată după confesiune astfel: 13108227 ortodocși (72,6%), 1427491 greco-catolici (6,83%), 1234151 romano-catolici (6,83%), 710706 reformati (9,94%), 398759 luterani (2,2%), 69257 unitarieni (0,38%), 756930 mozaici (4,19%), 185486 mahomedani (1,02%), 60522 baptiști (0,34%) și 101471 diverși (0,56%)¹.

Din punct de vedere al repartiției geografice și numerice, situația se prezenta astfel:

Tabel nr. 1

Cultul	Total credincioși	Din care:			
		Vechiul Regat și Dobrogea	Transilvania	Bucovina	Basarabia
Ortodox	13108227	8053465	1932356	613358	2509048
Greco-catolic	1427491	21797	1385445	19266	983
Romano-catolic	1234151	174946	947351	98347	13507
Reformat	710706	13125	696320	534	727
Lutheran	398759	28819	274415	20655	74870
Unitarian	69257	837	68330	67	23
Mozaic	756930	264038	192833	93101	206958
Mahomedan	185486	184870	419	49	148
Baptist	60522	2687	37829	1145	18861

Credincioșii cultelor minoritare reprezentau 27,74% din populația țării astfel că, dacă în Vechiul Regat proporția numerică a majoritarilor față de minoritarii confesionali fusese 11:1, în noul stat român acest raport scăzuse la 4:1.

Majoritatea covârșitoare – 1986416 din 2412873 sau 82,32% – a credincioșilor principalelor culte minoritare (catolici, reformati, evanghelici-lutherani și unitarieni) se găseau răspândiți pe teritoriul Transilvaniei.

Credincioșii al căror cult nu a fost recunoscut prin lege au putut să-și practice credința organizați în asociații religioase a căror funcționare a stat sub regimul legilor privitoare la asociații și la întrunirile publice. În această situație s-a aflat cîntul baptist care nu fusese recunoscut prin *Legea pentru regimul general al cultelor* din 1928. Situația sa a fost reglementată prin noul *Statut de organizare a cultului baptist din România*, votat de Congresul general al comunităților bisericești baptiste, ținut la

Cluj, la 14 aprilie 1936 și aprobat prin decizia ministrului cultelor nr 5657 din 1940.

Sectele religioase interzise în România au fost: *Nazarinenii* (pocăitii), *Asociația internațională a studenților în Biblie* (mileniști), *Advențiștii reformati*, *Secerătorii*, *Penticostalii* și *Inochentiștii*. Nerecunoașterea acestora prin lege s-a datorat doctrinelor pe care le propagau, care aduceau atingere legilor și instituțiilor statului, iar prin practici contraveneau ordinii publice³.

Integrarea cultelor minoritare în viața cultural-spirituală a României interbelice s-a putut realiza numai printr-un compromis între diferitele concepții de organizare, prezente în provinciile alipite și în Vechiul Regat. În genc-

ral, a fost adoptată concepția raportului dintre Stat și Biserică, așa cum a existat în Ungaria antebelică, adică autonomia și egala îndreptățire a confesiunilor. Noul regim al cultelor a fost extins la nivelul întregii țări, fiind aplicat și cultelor minoritare din Vechiul Regat care, până la punerea în aplicare a legii, au avut un regim de exteritorialitate, bucurându-se de protecția unor puteri străine.

În conformitate cu articolul 8 din Constituția din 1923 și articolul 5 al celei din 1938, statul român a căutat să asigure drepturi autonome de organizare religioasă pentru toate minoritățile confesionale și etnice, nu numai pentru comunitățile secuilor și sașilor din Transilvania, așa cum prevedea art. 11 din Tratatul minorităților. În afara celor 472710 locuitori secui, în Transilvania se mai aflau 880746 maghiari. Pe lângă cei 253426 sași din Transilvania istorică, în Banat și Crișșana mai exisau 280426 șvabi, în Bucovina 75533 germani, iar în Basarabia 81689 tot germani. Crearea, doar pe seama unor fragmente, din aceste populații, de regimuri speciale de autonomie locală ar fi constituit o discriminare negativă pe care statul român nu a acceptat-o.

Culte neortodoxe care și-au făcut intrarea în noua formațiune politică ce-i unea pe români într-un stat național, nu numai că nu au fost lezate în drepturile lor, ci dimpotrivă, au fost chiar favorizate în raport cu Biserica Ortodoxă – declarată prin Constituție, drept națională și dominantă – în ceea ce privește organizarea mult mai amplă în domeniul religios, cultural și economic.

În momentul Unirii, situația economică a bisericilor minoritare îndeosebi ale celor din Transilvania, era mult superioară celor ortodoxe, primele posedând terenuri de cultură agricolă atașate episcopilor și parohiilor, case parohiale și alte imobile, fonduri de binefacere și diverse fundații. În mod deosebit, cultul romano-catolic fusese susținut de către statul ungar cu vaste domenii agricole.

Conform unei statistici întocmită de Ministerul ungar al agriculturii în 1895, domeniile ecleziastice din Ungaria antebelică acopereau o suprafață de 1711507 jugăre, adică aproape un milion de hectare. În jur de 600000 de jugăre aparțineau bisericilor neortodoxe din Transilvania⁴.

În afara acestor domenii, fondurile catolice comune (Fondul religios și Fondul de studii) dispuneau, numai în Transilvania, de 61330 de jugăre. Conform recensământului din 1895, pe

baza căruia s-a întocmit statistica amintită, romano-catolicii dispuneau, în medie, de un jugăr pentru 10 credincioși, greco-catolicii de un jugăr pentru 7 credincioși, unitarienii de un jugăr pentru 78 credincioși, reformații de un jugăr pentru 89 credincioși, lutheranii germani de un jugăr pentru 325 credincioși, ortodocșii de un jugăr pentru 1777 credincioși.

Românii ortodocși, care după recensământul maghiar din 1910 numărau 798669 suflete, nu primiseră nici un fel de donație din partea statului.

Prin reforma agrară din 1921, aceste domenii au fost expropriate, statul român plătind bisericii catolice rentă de expropriere ca și oricărui alt proprietar pentru terenuri care constituiau propriul său bun, dobândit prin succesiune de la statul maghiar⁵. Prin urmare, statul român și-a expropriat o parte din patrimoniul său funciar pentru care a mai plătit și despăgubiri. Renta de expropriere s-a ridicat la sume considerabile, de mai multe sute de milioane de lei.

Tot în termenii legii agrare, parohiile tuturor cultelor depozitate de bunurile imobile, au primit în proprietate până la 32 jugăre drept sesii parohiale. În felul acesta, totalul suprafețelor agricole primite de parohiile ortodoxe a fost de aproximativ 77000 jugăre, de cele greco-catolice de 26000 jugăre, iar de celelalte culte de 20000 de jugăre⁶.

În baza art. XIII din Concordatul cu Vaticanul din 1927, statul român a constituit, numai în folosul romano-catolicilor, un fond ecleziastic numit patrimonium sacru, alimentat din renta terenurilor expropriate care, în definitiv, a constituit un nou cadou făcut acestui cult, în valoare de aproximativ o sută de milioane de lei.

În aceeași manieră, statul român a renunțat la propriile sale drepturi și în cazul bunurilor patronale. În urma abolirii îndatoririlor de patronaj ecleziastic prin art. XV din amintitul Concordat, toate edificiile sacre, casele parohiale și alte bunuri care trebuiau să intre în patrimoniul statului român tot prin succesiune, au fost oferite în posesiune perpetuă cultului romano-catolic⁷.

Statusul catolic ardelean, nerecunoscut nici de Vatican, nici de guvernele românești, a întocmit un statut autonom pentru administrarea bunurilor bisericesti, creând astfel o stare de fapt ilegală. În cei dintâi ani ai regimului românesc, Consiliul Dirigent al Statului a modificat regulamentul pentru gestionarea acestor bunuri, suprimând drepturile regale și

ale statului, fără aprobarea Ministerului Cultelor. În această situație, statul român ar fi fost îndreptățit să ia cele mai energice măsuri pentru a-și impune drepturile, chiar prin dizolvarea acestor asociații, lipsite de personalitate juridică.

Totuși, din dorința de înțelegere, s-au inițiat tratative cu Sfântul Scaun care au dus la Acorul din 3 mai 1932. În virtutea acestei înțelegeri se constituia Consiliul Diecezei Catolice de rit latin de Alba-Iulia, format din clerici și laici, care a preluat de la Statusul catolic administrarea tuturor bunurilor transformate, conform convenției, în bunuri ecleziastice.

Acest acord a fost ratificat prin decretul-lege nr 659 din 1 martie 1940, statul român cedând Bisericii Catolice bunuri valorând în jur de un miliard de lei, pe care, anterior, statul maghiar nu i le recunoscuse niciodată⁸.

În timp ce cultele catolice de rit latin și greco-oriental erau bogat înzestrate material, Biserica Ortodoxă din Transilvania nu posedă, în 1910, decât 1012 jugăre drept donații din partea credincioșilor. Prin art. 25 din *Legea de organizarea a Bisericii Ortodoxe*, din anul 1925, s-a prevăzut constituirea unui fond general ecleziastic cu același obiect ca și *patrimoniul sacru*, astfel ca Biserica națională a românilor să-și poată îndeplini în bune condiții misiunea sa spirituală și caritabilă. Din rațiuni economice însă, nu i s-a acordat nimic, cu toate că, în 1864, importante bunuri mănăstirești îi fuseseră pur și simplu confiscate fără nici o despăgubire⁹.

Prin legile care au reglementat reporturile dintre stat și culte, s-a prevăzut un ajutor financiar pentru necesitățile acestora, concretizat în completarea salariilor persoanelor ecleziastice prin subvenții de la buget, dar numai după o prealabilă constatare a necesităților care nu puteau fi acoperite de veniturile pe care le realizau bisericile care reclamau ajutoare. Idealul era o biserică independentă de stat din punct de vedere financiar, după modelul celor din S.U.A., Franța, Suedia, etc.

Pentru stabilirea cuantumului acestor subsidii, în 1925 s-a întocmit un inventar al proprietăților religioase care evidenția și capacitatea de contribuție a credincioșilor pentru susținerea parohiilor.

Cu prilejul discutării în Senat a Legii de organizare a Bisericii Ortodoxe, ministrul cultelor, Alexandru Lapedatu, a oferit un tablou sugestiv pentru formarea unei imagini cuprinzătoare asupra situației la zi a diferitelor Biserici și confesiuni din România.

Conform afirmațiilor sale, în țară își desfășurau activitatea 11000 de parohii și 83000 de filiale de toate confesiunile.

Proprietatea funciară (pământ arabil, pășuni, livezi, vii etc.) era repartizată cantitativ, astfel: 8 ha în medie pentru bisericile ortodoxe din Vechiul Regat, 17 ha pentru bisericile ortodoxe din Transilvania, 26 ha pentru bisericile greco-catolice, 33 ha pentru bisericile unitariene, 34 ha pentru bisericile reformate și 62 ha pentru bisericile evanghelice.

Situația veniturilor declarate se prezenta astfel: pentru bisericile ortodoxe din Transilvania, 1000 lei de parohie; pentru bisericile ortodoxe din Vechiul Regat, 10400 lei; pentru bisericile greco-catolice 10500 lei; pentru bisericile unitariene 47500; pentru bisericile reformate, 64600 lei; pentru bisericile romano-catolice, 67000 lei; pentru bisericile evanghelice, 176000 lei.

În ceea ce privește capacitatea de contribuție a credincioșilor pentru susținerea parohiilor rezultă că puteau să se întrețină în mod integral prin propriile resurse: 2% din parohiile ortodoxe din Transilvania, 3% din parohiile ortodoxe din Vechiul Regat, 5% din parohiile greco-catolice; 21% din parohiile unitariene; 23% din parohiile reformate; 53% din parohiile romano-catolice; 85% din parohiile lutherane.

În anul 1934, Ministerul Cultelor a înaintat Parlamentului legea de inventariere a bunurilor și veniturilor bisericilor românești și a celorlalte culte în vederea unei cât mai echitabile stabiliri a cuantumului subvențiilor, în conformitate cu art. 31 din *Legea regimului general al cultelor*¹⁰. În afara acestor ajutoare, acordate pentru cheltuielile de întreținere și buna funcționare a lăcașurilor de cult, statul român întreținea de la buget personalul administrativ și de cult al fiecărei confesiuni cât și seminariile confesionale minoritare. Din acest punct de vedere, se poate afirma că prin regimul cultelor din România, cultele minoritare din Transilvania au dobândit o situație mai bună decât o avuseseră în Ungaria antebelică. Astfel, dacă sub regimul maghiar salariul preoților era plătit doar parțial de către stat, iar cealaltă din contribuția Fondului religios (1200000 de coroane) și din a episcopilor, capitlurilor canonice și abațiilor (700000 de coroane), în România interbelică salariul a fost asigurat în întregime de către stat. Funcționarii serviciilor centrale din administrația bisericilor minoritare din Transilvania erau, de asemenea, bugetari la capitolul salarii, îngăduind-se chiar creșterea numerică a acestora. Astfel, dacă pe

timpul regimului maghiar, cancelaria Episcopiei romano-catolice din Alba-Iulia avea opt funcționari, plătiți de episcopie, în 1940, statul român plătea 10 funcționari plus șapte canonici. Cancelaria Episcopiei reformate din Cluj avea, în 1918, șapte funcționari, iar în 1940 un număr de 16, plătiți de la bugetul statului.

În timpul regimului maghiar, academiile teologice minoritare erau întreținute în cea mai mare parte de către episcopii, puține fiind cele care primeau subvenții. Statul român, i-a plătit integral pe toți profesorii acestor instituții, cu excepția celor de la Academia Catolică din Oradea, care dispunea de imense venituri proprii. La Academia teologică catolică din Alba-Iulia statul plătea, în 1940, 6 profesori cu salariul bugetar de 1016040 lei pe an, la cea din Timișoara 6 profesori cu 839760 lei, la Academia reformată din Cluj 9 profesori cu 1379880 lei, la Academia unitariană din Cluj 7 profesori cu 1161600 lei.

Protopopilor, cărora statul maghiar nu le-a oferit vreo indemnizație specială, statul român

le-a acordat un spor salarial special de 1000 de lei pe lună. Pe lângă aceste facilități, întreg personalul cultelor minoritare, salariat de stat, a beneficiat, împreună cu familiile, de o reducere de 50% din tariful căilor ferate.

Rezultatul inventarului din 1935 a stabilit situația reală, la momentul respectiv, la nivelul cultului și, în interiorul acestuia pe diocese apoi, în interiorul fiecărei diocese, pe parohii.

În ordine descrescătoare, situația materială a cultelor, după resursele personale ale membrilor fiecărui cler, se prezenta astfel: pe locul întâi cultele minoritare, pe locul doi Biserica greco-catolică, iar pe locul al treilea Biserica Ortodoxă. La rândul lor, cultele minoritare se repartizau astfel: cultul evanghelic, cultul romano-catolic și cultul unitarian¹¹.

Biserica națională a românilor a constituit obiectul unor frapante inegalități și în ceea ce privește organizarea ecleziastică.

Personalul diferitelor culte care primeau subvenții de la bugetul statului, în 1935-1936, se prezenta în felul următor¹².

Tabel nr. 2

Cultul	Episcopi	Consilieri	Protopopi	Preoți (Pastori)	Secretari
Ortodox	17	63	145	7804	3
Greco-catolic	5	34	75	1565	9
Romano-catolic	6	17	26	655	7
Reformat	1	3	25	816	1
Unitarian	1	-	4	111	1
Lutheran	1	-	7	272	3
Total	31	117	282	11223	24

Din acest tablou rezultă că personalul de cult al Bisericii Ortodoxe, care păstora 13108227 suflete (72,6% din populația României), reprezenta doar 68,84% din numărul total al slujitorilor de cult.

Inegalitatea devine și mai evidentă, analizând situația la nivelul fiecărei episcopii.

Tabel nr. 3

Cultul	Episcopi	Consilieri	Protopopi	Preoți (Pastori)
Ortodox	459	9	4	764000
Greco-catolic	319	15	7	260000
Romano-catolic	109	4	3	183300
Reformat	816	25	-	660000
Unitarian	111	4	-	75000
Lutheran	272	7	-	300000

Dacă facem raportul între numărul total de credincioși și numărul personalului de cult, situația Bisericii Ortodoxe, față de cultele

minoritare, a fost următoarea: la egalitate cu romano-catolicii; comparativ cu reformații, ortodocșii trebuiau să aibă 18 episcopi, 55 con-

silieri, 461 protopopi, 15430 preoți și 18 secretari, în total 15982 salariați; față de unitarieni, 189 episcopi, 757 protopopi, 21008 preoți și 189 secretari; față de evanghelici-lutherani, 32 episcopi, 230 protopopi, 8940 preoți și 99 secretari.

Prin urmare, în raport cu cultele minoritare istorice, statul de funcțiuni al Bisericii Ortodoxe ar fi trebuit să numere 23330 de

salariați, adică cu 34% în plus față de câți aveau în 1935, ceea ce demonstrează că, la acest capitol, bisericile minoritare din România întregită și-au păstrat vechile privilegii.

Tabloul comparativ al cheltuielilor bugetare pentru personalul cultelor, în perioada 1922-1940 este următorul¹³:

Tabel nr. 4

Anul bugetar	Biserica Ortodoxă	Biserica greco-catolică	Culte minoritare
1922/23	103547111	*	47395168
1923/24	131935228	22087707	28704527
1924/25	214591999	36052464	45889744
1925/26	301500000	51916856	50653675
1926/27	326964177	50161579	62638240
1927/28	504339903	84509333	111786663
1928/29	698363037	116306519	163209361
1929/30	732527524	123997665	173480713
1930/31	742128101	127432015	163740169
1931/32	592917671	102362769	153646288
1932/33	402949557	42771196	83197135
1933/34	369861532	63492042	72424583
1934/35	356239680	60239286	72364550
1935/36	344693210	57789690	54527439
1936/37	368586942	62778620	65308707
1937/38	463003663	74994620	65308707
1938/39	571381570	97994620	91604633
1939/40	571133770	97621220	91716810

Tabloul evidențiază faptul că din cele aproximativ 10,5 miliarde lei, pe care statul român le-a cheltuit pentru salarizarea personalului de cult, 74,45% (7796664675 lei) au revenit Bisericii Ortodoxe, 10, 29% (1077265761 lei) Bisericii greco-catolice și 15,26% (1597597112 lei) cultelor minoritare. Aceasta în situația în care situația personalului cultului ortodox reprezenta, în anul 1935, 68,78% din total, al cultului greco-catolic 14,46%, iar al cultelor minoritare 16,76%.

Dacă împărțim sumele alocate pentru fiecare biserică sau confesiune la numărul credincioșilor, obținem următoarea situație: 26,30 lei pentru fiecare ortodox, 29,51 lei pentru fiecare romano-catolic, 44,39 lei pentru fiecare reformat, 72 de lei pentru fiecare unitarian, 28,31 lei pentru fiecare evanghelic lutheran, 37,44 lei pentru fiecare mahomedan, 36,37 lei pentru fiecare mozaic și 40,48 lei pentru fiecare greco-catolic.

Pentru personalul de cult, statul român a alocat, în medie, în anul bugetar 1935/36, următoarele sume: 42931 lei pentru un ortodox, 34235 lei pentru un greco-catolic și 27862 lei pentru un minoritar.

Diferențele considerabile existente între sumele alocate de stat pentru fiecare cult, în parte, se datorează veniturilor pe care le obțineau parohiile acestora, care au fost scăzute, în anumite procente, din sumele înscrise în buget la capitolul salarizării personalului de cult.

Referitor la subvenționarea cultelor din România interbelică, putem conchide că, în gravele dificultăți prin care a trecut statul român la epoca respectivă, fiecare a contribuit la funcționarea mecanismului economic prin aportul său de sacrificiu, primind, conform legilor în vigoare, ajutoare financiare proporțional cu bunurile de care dispuneau, cu numărul credincioșilor pe care îl administrau din punct de vedere spiritual și cu necesitățile reale.

Note

1. *Recensământul general al populației României*
3. *Secta nazarinenilor* (pocăiților) a căror mărturisire de credință a apărut în 1920, la Lugoj, semnată de Antoniu Fodor din Belfir, Pavel Crișan din Ileana (județul Arad), Teodor Zaharia din Nădlac ș.a. nu admitea jurământul militar și se împotriva folosirii armelor chiar și în război. Avea aderenți îndeosebi în județele Arad, Bihor, Timiș-Torontal și Caraș-Severin. *Asociația internațională a studenților în Biblie* (mileniști), era condusă de I.B. Sima și avea sediul la Cluj, strada Regina Maria nr 36. Prin intermediul editurii „Viața” din Cluj, răspundeau în toată țara reviste ca: „*Turnul de veghere*”, „*Epoca de aur*”, „*Vârsta aurie*” ș.a. cât și broșurile sectei: *Calendarul Turnul de veghere*, *Planul divin al vârstelor*, *Creerea lumii*, *Un nou guvern de dorit* etc. nu admitea jurământul militar și afirma despre regi, guverne, generali, oameni de știință că ar fi simple unelte ale lui satan ca și oamenii Bisericii. Secta milita pentru izbucnirea unei revoluții universale la 31 decembrie 1925, care urma să pună capăt ordinii sociale existente. Avea aderenți mai ales în județele Cojocna, Bistrița-Năsăud, Hunedoara și Mureș. *Secta adventiștilor reformiști* avea sediul la București și cei mai mulți adepți în județul Covurlui. Doctrina lor, tipărită în broșura *O scurtă lămurire a principiilor comunității adventiștilor de ziua a 7-a, mișcarea de reformă*, era potrivnică folosirii armelor în timp de război și a îndeplinirii serviciului militar pe timp de pace, căsătoriilor etc. A fost învinuită pentru dese dezertări din armată. *Secta secerătorilor* a fost condusă, printre alții, de Ladislau Vég, Benedek Ioren și Gheorghe Munteanu și avea aderenți izolați în Brașov și București. Au fost interziși deoarece au refuzat să-și prezinte doctrina și au încercat să adune într-o singură grupare toate sectele din țară, îndeosebi pe cele care refuzau jurământul și serviciul militar. *Secta penticostalilor*, conduși de Gheorghe Brodin, avea aderenți exclusiv în comunele Păuliș și Cuvin din județul Arad. Doctrina sa a fost tipărită în broșura *Declararea fundamentului adevărat*. *Secta inochentiștilor* avea aderenți puțini în Basarabia. Doctrina sa a fost considerată absolut imorală, fapt pentru care a fost interzisă de autorități în 1910. În numele acestei doctrine au fost comise numeroase crime.
4. *A Kinkstári kozalapítványi továbbá egyházi és szerzetési nagyobb birtokok területének és mivelési ágak szerinti megoszlásának kimutatása*, Budapest, 1895; vezi Gh. Ciuhandu, *Papism și ortodoxism în Ardeal, studiu statistic și bisericesc de un om al bisericii*, Arad, 1922, p. 12-13
5. În Ungaria antebelică, proprietățile Bisericii romano-catolice au aparținut statului, ea nefiind decât uzufructuară. În urma unirii Transilvaniei cu România, acest drept de proprietate a trecut, prin succesiune, de la statul ungar la statul român (vezi Gh. Ciuhandu, *Patronajul ecleziastic ungar în raport cu drepturile statului român*, Arad, 1928, p.32)
6. V. NISTOR, *Les cultes minoritaires et l'Eglise orthodoxe roumaine dans le nouveau budget de la Roumanie* în „*Revue de Transylvanie*”, II, nr 1, 1935, p. 14-15
7. Patronatul ecleziastic suprem era un ansamblu de drepturi suverane pe care regii maghiari le-au exercitat în afacerile Bisericii Catolice. În virtutea acestui patronat, Regele era acela care conferea toate demnitățile ecleziastice superioare. El numea mitropoliții, episcopii, abatii etc, Papa rezumându-se doar la dreptul de confirmare. Regele maghiar conserva, administra, utiliza bunurile fundațiilor de binefacere și putea pune sub sechestru veniturile beneficiarilor care neglijau bisericile cât și beneficiile încredințate acestora. Veniturile oficiilor vacante îi reveneau de drept, ca și succesiunea asupra averilor prelaților.
8. Direcția Județeană a Arhivelor Naționale Deva, *fond personal Silviu Dragomir*, f. 37;
9. V. NISTOR, *loc cit*, p. 13
10. Articolul 31 din Legea cultelor stabilea 3 principii pe baza cărora statul acorda subvenții pentru acoperirea cheltuielilor de întreținere a fiecărui cult: 1) ajutoarele erau fixate în raport cu numărul credincioșilor față de populația totală a țării, în funcție de situația materială a cultelor și cu nevoile lor reale; 2) ajutoarele erau acordate pentru necesități specifice și constatate care depășeau veniturile parohiilor; 3) aceste subvenții puteau fi retrase dacă se constata că bisericile provoacă sau întrețin agitații împotriva ordinii și siguranței statului sau violau în vreun fel dispozițiile legii.
11. V. NISTOR, *loc cit*, p. 16
12. Nu figurează clerul ortodox din Bucovina deoarece această provincie a avut un fond ecleziastic propriu, constituit din donațiile foștilor voievozi moldoveni, suficient pentru toate necesitățile materiale ale bisericilor și slujitorilor lor. Mitropolia arhiepiscopală a Bucovinei cuprindea în jur de 660000 de credincioși români și ucraineni, 3 consilieri, 10 protopopi și 326 de preoți.
13. Popa Gheorghe, *Situația cultelor în România întregită, cu deosebită privire asupra cultelor minoritare*, ms, p. 99, în *fondul personal Silviu Dragomir*, doc. 106
- * Pentru anul 1922/23, cheltuielile pentru Biserica greco-catolică sunt trecute împreună cu ale celorlalte culte, sub titlul *Cheltuielile pentru personalul cultelor catolice și cultelor diverse*

Résumé

L'Eglise Orthodoxe Roumaine et les Cultes minoritaires entre les deux guerres mondiales

La Constitution de l'Etat national unitaire roumain a apporté, dans les cadres de la Roumanie, à côté d'une nombreuse population minoritaire du point de vue ethnique, une question délicate.

L'étude aborde le processus d'intégration des cultes minoritaires dans le nouveau cadre politique de la Roumanie achevée, les rapports d'entre ceux-ci et l'Etat, d'une part, et les rapports d'entre les cultes minoritaires et l'Eglise orthodoxe en ce qui concerne la situation économique, l'organisation ecclésiastique etc, d'autre part.

Virgil Pană
Muzeograf, Muzeul de Istorie Mureș
Str. Horea, nr. 24
Tel. 065/136987
Tg. Mureș